

אמונת עתיד 100

גיליון תחגיגי

הרב איל בן דוד

לרגל גיליון המאה של הרבעון 'אמונת עתיד', החלטנו לסקור מאמרים, סקירות ומחקרים שהופיעו בחוברת 'אמונת עתיד' לאורך מאה גיליונותיה. כמובן, מגוון הנושאים הנידונים ב'אמונת עתיד' הוא רב ומקיף הרבה יותר ממה שנסקור במאמר זה, אך בחרנו להביא נושאים מרכזיים שהרבעון עסק בהם לאורך השנים. בעומדנו בשערי גיליון המאה, אנו מביטים לאחור, אל תשעים ותשעה הגיליונות הקודמים, ובהם אנו מוצאים כר נרחב של מאמרים תורניים, מחקרים מדעיים, מאמרי הסברה ועוד, כחמשת אלפים עמודים מלאים תוכן ועניין רב, לאוהבי תורה ושוחרי מדע.

גיליונות 'אמונת עתיד' מרכזים בתוכם כאלפיים מאמרים נרחבים בנושאי המצוות התלויות בארץ, ואין ספק שזהו מאגר המידע הגדול ביותר שיש כיום בנושאים אלו.

'אמונת עתיר' בתהפוכות הזמן

מיום הוצאתו לאור של 'אמונת עתיר' לראשונה ועד היום, עברו על עם ישראל תהפוכות רבות. אין המציאות שאנו נמצאים בה היום, כמציאות שנמצאנו בה לפני עשרים וחמש שנה. התהפוכות והשינויים במציאות הולידו שאלות הלכתיות מחודשות, שבעבר לא נשאלו.

איסור כלאיים הוא איסור מפורש בתורה. האיסור הפשוט הוא לקחת שני סוגי זרעים ולזרועם יחד, עם חיטה או בלעדיה. לעתים נשאלת שאלת הכלאיים כאשר אדם זורע זרעים ממין כלשהו במקום מסוים, ולאחר מכן הוא רוצה לזרוע באותו מקום זרעים אחרים. בשנת תשנ"ח עלתה על שולחנו של מכון התורה והארץ שאלה חדשה¹. כותרת השאלה היא 'כלאי זרעים בזריעה פוליטית', וזהו המקרה הנידון:

באחד מיישובי השומרון ישנו מאבק עם ערבים בעניין תפיסת חזקה על קרקעות. הערבים תפסו חזקה בחלקת קרקע שהיא אדמת מדינה הסמוכה ליישוב, על ידי זריעת חיטה. תושבי הישוב מעוניינים לתפוס חזקה נגדית על ידי חרישה של השטח וזריעה של מספוא על גביו.

ואם כן, השאלה היא:

האם הזריעה מותרת במצב כזה.

מסקנת הכותב היא, שזריעת מספוא שנועד לבעלי חיים, התירוה הפוסקים בצירוף סניפים נוספים, והדין הוא שיש להקל בנידון דידן, בתנאים מסוימים.

'הרואה ערי ישראל ביישובן מברך ברוך מציב גבול אלמנה'. באלול תשנ"ו נחנך המשכן החדש של מכון התורה והארץ בכפר דרום. הרב יגאל קמינצקי כתב על כך ב'אמונת עתיר'²:

משכנו של 'מכון התורה והארץ' היה עד היום זמני וארעי. ממבנה שכור בנווה דקלים עבר המכון לקראוונים בחוות כפר דרום. ארעיות זו, למרות שהייתה מלווה בקשיים לא מבוטלים, לא פגעה בפעילותו הענפה של המכון, בכל המגוון הרחב של אותן מצוות הקשורות לאדמת ארצנו.

המשיך הרב קמינצקי וכתב:

עם חנוכת משכנו החדש, נסתפקתי האם לברך ברכת 'מציב גבול אלמנה'. הגמרא (ברכות נח ע"ב) אומרת: 'הרואה בתי ישראל ביישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה'.

מקור הספק הוא על פי דברי ה'בית יוסף', שהבין שכוונת הגמרא היא על בתי ישראל מיושבים בלא שטן ובלא פגע רע. ואם כן:

על פי הדברים הנ"ל, היה מקום לומר שיש לברך על משכנו החדש הגדול והמפואר הנבנה על החווה החרבה של כפר דרום ההיסטורית, ומשמש מקום תורה שמעינותיו נפוצים החוצה. אבל הימים היו ימים שלאחר הסכם אוסלו:

אלא שלצערנו, לאחר הכנסת צבא זר לאזורנו, אחיזתנו השלטונית במקום זה נחלשה מאוד, וספק אם נתקיימה בנו כאן ההגדרה: 'כשהם בתוקפן ובגבורתן'.

1 אמונת עתיר 24, עמ' 27, תשובה של הרב עזריאל אריאל.

2 אמונת עתיר 12 בדברי פתיחה לחוברת.

ישיבת ימית בחורבנה

הרב קמינצקי מסכם את דבריו: יהי רצון שנזכה שבע"ה בניין גדול ויפה זה יסמל את חידוש אחיזתנו המלאה בכל חבלי ארץ ישראל בכלל, ובחבל ארץ זה בפרט, ונוכל לברך לכתחילה בשם ובמלכות, ומתוך תוקף וגבורה: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם מציב גבול אלמנה. ועוד כותב הרב קמינצקי:

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. האוהל מסמל מקום מגורים ארעי ורעוע והמשכן לעומתו נחשב ליציב וקבוע יותר.

אבל לא זכינו, ובחודש אב תשס"ה גורש מכון התורה והארץ, יחד עם כל תושבי גוש קטיף, מנחלתו בכפר דרום. מו"ר הרה"ג הרב יעקב אריאל כתב³:

כל המפעל העצום שנבנה בעמל רב במשך למעלה משלושים שנה, ומנה כרעבה של אנשים נשים וטף, נעקר תוך ימים ספורים בחודש החורבן - אב. הבתים, כולל בתי המדרש ובתי הכנסת, נהרסו לדאבון לבנו, ערו ערו עד היסוד בהם.

גורשנו מאדמתנו, נחלתנו נתנה לזרים, קווינו לפעול ולהפר את רוע הגזירה, ולא עלתה בידינו. ואולם לא נפלנו לייאוש:

האוהל מציין מצד אחד ארעיות אל מול הבית הקבוע, אבל באוהל ישנו מימד שאין בבית. את הבית אפשר להרוס, אבל את האוהל אי אפשר, ואם ייהרס יחזור ויבנה. האוהל המכנס ברוחו את הרעיון, הדרך, האמונה והתקווה - לא ניתן להריסה, הוא נופל וקם.⁴ לאורך השנים יצאו גיליונות 'אמונת עתיר' מבית מכון התורה והארץ, ומטבע הדברים עסקו בנושאי המצוות התלויות בארץ ובקיומן במציאות ימינו. הפעילויות השונות שהמכון עוסק בהם, והנושאים הנידונים ב'אמונת עתיר', שלובים הם אלו באלו. על כן להלן נסקור נושאים מרכזיים ב'אמונת עתיר', לאורך מאה גיליונותיה, יחד עם סקירת הפעילויות השונות של מכון התורה והארץ. לבסוף, נסקור גם את המכונים שהצטרפו ל'אמונת עתיר' לאחרונה.

מכון התורה והארץ, כפר דרום ת"ו

3 שו"ת באוהלה של תורה ח"ה, עמ' 9.

4 שו"ת באוהלה של תורה ח"ה, עמ' 9.

בית האוצר

בית האוצר נועד על מנת לאפשר את קיום נתינת המעשרות בצורה הטובה ביותר. נביא כאן מדברי הרב אהוד אחיטוב, שנתפרסמו ב'אמונת עתך'⁵: שיבת ציון המחודשת בימינו, וגאולת אדמות הארץ על ידי יהודים, מחזירות אותנו אל המצוות התלויות בארץ, ובכללם אל מצוות תרומות ומעשרות. ישנו צורך בהגברת המודעות בציבור לקיום מצוות אלו, והדבר מורגש שבעתיים בנוגע לנתינתם של המעשרות אחר ההפרשה. הפרשת תרומות ומעשרות, גם כשהיא נעשית על פי כל כללי ההלכה, היא עדיין רק 'סור מרע', כלומר, תיקון הפירות לאכילה בלא חשש טבל. רק נתינת המעשרות למי שהם מיועדים, היא העשה טוב.

אלא שכאן מתעוררת הבעיה המעשית: מה יעשה בעל גינה שקוטף אשכול ענבים מהעץ? האם יספור עשרים גרגרים, ויורץ לחפש לוי שיקבל אותם? מה תעשה עקרת הבית שמגיעה מקניות בשוק (במה שחייב במעשרות בוודאות)? האם היא תכין שקית עם עגבנייה וחצי, 3/4 מלפפון ו-1/10 אבטיח, ותיתן ללוי אחרי יומיים?

'בית האוצר' ב'מכון התורה והארץ' נוסד בשנת תשנ"ז, כדי להגביר את התודעה של קיום מצוות הפרשת תרומות ומעשרות בכלל, ובד בבד לבוא בהצעת דרכים מעשיות על פי דברי חז"ל, לקיום מצוות נתינת מעשר ראשון ללויים בכל השנים, ומעשר עני בשנים המיועדות לכך. זאת על מנת לחדש ימינו כקדם בקיום מצוות אלו, כפי שנפסק בשו"ע⁶, וכן לסדר את אפשרות קיום מצוות חילול מעשר שני באופן הראוי.

ב'בית האוצר' מזכים עבור כל מנוי חלק במטבע לחילול מעשר שני; בלא שיהיה עליו צורך לברר בכל פעם, כמה פעמים עדיין ניתן לחלל על המטבע שברשותו, ובלא לחוש למקרים שהמטבע תאבד. נוסף לכך יש לו אפשרות גם לחלל על 'פרוטה חמורה', במקרים שיש צורך בכך.

הייחוד של 'בית האוצר' הוא חידוש נתינת המעשר הראשון ללוי בטבל ודאי. בשאלה זו נחלקו הדעות: מנהג ארץ ישראל מקדמת דנא היה לתת את המעשר ללוי. וכך היא דעת רוב הפוסקים בדורות האחרונים, שבטבל ודאי יש חובה לתת את המעשר ללוי, ואין להקל אלא בספק טבל⁷. 'בית האוצר' הגיע להסכם עם לוי מיוחס, שהוא זה שיקבל את דמי המעשר. הוסכם איתו שסכומי הכסף שיאספו ישמשו להחזקת

מוסדות תורה, ובכך יוגשם גם התוכן הרעיוני של נתינת המעשר⁸. ההערכה היא שבגינה, גם אם יש בה מספר גדול של עצי פרי (עד חמישה עשר עצי פרי) ממינים שונים - כמות הפרי אינה עוברת מאה וחמישים ק"ג לשנה. ערך המעשר לשנה, לפי זה, הוא לכל היותר שמונים שקלים לשנה, לפי מחיר קמעונאי. אך בדרך כלל, מכיוון שמדובר בכמויות קטנות מאוד בכל פעם, ובאיכות ירודה יחסית לתוצרת הנמכרת בחנויות - נראה שהמחיר של המעשר הוא כארבעים שקלים לשנה. מדברי הגמרא⁹ משמע שאפשר לתת את ההלוואה בשער הזול, ועל פי הערכה כללית, כאשר שני הצדדים מסכימים לספוג את ההפרש שיהיה בין ההערכה הראשונית לבין התוצאה שתהיה בסוף. לכן קבענו תעריף אחיד של ארבעים ש"ח לשנה לכל גינה.

משנת תשנ"ז שהוקם בה 'בית האוצר', זכינו בעז"ה להעמיק את התודעה הציבורית בנוגע לנתינת התרומה והמעשר, וכיום ב"ה מנויים בבית האוצר כשמונת אלפים וחמש מאות בתי אב. הדיון ההלכתי בדרך להקמת 'בית האוצר' התקיים מעל דפי 'אמונת עתך', והיישום המעשי הלך והתרחב במשך השנים.

מחקר מדעי

אחד מהדברים המייחדים את המכון הוא השילוב המבורך בין תורה למדע. משילוב מיוחד זה כבר נהנה עולם התורה שנים רבות. השילוב בא לידי ביטוי במחקרים מדעיים רבים שעורכים אגרונומים במכון התורה והארץ. מחקרים אלו באים לסייע לאנשי התורה העוסקים בנושאים הנידונים, בהבנת המציאות, ובפסיקת ההלכה בנושאים אלו.

כיום רוב העצים מורכבים, חלקם בהיתר וחלקם באיסור, מין בשאינו מינו. במשך השנים בדקו במכון את סוגי הכנות וסוגי הרכיבים שמקובל להרכיבם זה בזה, וביררו אלו הרכבות מותרות ואלו אסורות. כדי לענות על השאלה אלו הרכבות מותרות ואלו אסורות, יש לדעת מה מינה של כל כנה ומה מינו של כל רוכב. כדי להגדיר את מינה של הכנה ואת מינו של הרכב, ולדעת מהם מאפייניהם, נעזרים הפוסקים באגרונומים, וכך יכולים

עפ"י ספר החינוך מצוה שצה. הרב עמיחי מסיק במאמרו שם, שאמנם לדעת החזו"א ישנה תקנת חכמים שלא לתת את המעשר ללוי בזמן הזה, מחשש שמא ירבו רמאים שיציגו את עצמם כלויים; אך מסתבר שגם החזו"א יודה שאם הלוי מקפיד לתרום את המעשר למוסדות תורה - אין בכך בעיה. וכך כתב החזו"א עצמו בדיון פדיון הבן, שמשום גזרה זו נהגו הכהנים להחזיר לאב את דמי הפדיון. גיטין ל ע"א.

5 אמונת עתך 44 עמ' 9.

6 שו"ע, יו"ד סי' שלא סע' יט.

7 כגון: ספק אם הפירות מתוקנים, ספק אם גדלו אצל גוי, ספק אם גדלו בשטחי ארץ ישראל שלא נתקדשו על ידי עולי בבל.

להחליט אם הם כלאיים זה בזה. זהו נושא 'מורכב' (תרתי משמע), ונכתבו עליו כמה מאמרים ב'אמונת עתך'¹⁰.

ב'אמונת עתך' התפרסמו סקירות ומאמרים מדעיים, בנושאים רחבים ומגוונים, נביא כאן כותרות של חלק מהם:

גידול ירקות במצעים מנותקים¹¹, סיכום שנת השמיטה במצעים מנותקים¹², הנחיות לטיפול בגינה ערב שביעית¹³, היערכות לשמירת שמיטה - דילול כימי¹⁴, פיתרון לבעיית הערלה במשתלות¹⁵, תכונות הפלפל החריף¹⁶, טבלת תכונות של צמחי ביניים¹⁷, השוואה בוטנית בין הערבה לאיקליפטוס¹⁸, תהליך היווצרות פרי¹⁹, מניין שנות ערלה בגוש אדמה שהתפורר²⁰, פיטם של אתרוג²¹, נצרים וחוטרים בעצי פרי²² ועוד.

היערכות לשמיטה, גידול חסה במצעים מנותקים

לכבוד הוצאת גיליון המאה של 'אמונת עתך', אנו מפרסמים כאן סקירה חדשה, נוספת, מאגרונם המכון, מרדכי שומרון:

במכון התורה והארץ כבר נערכים לקראת שמיטה תשע"ה. מחלקת המחקר של המכון עוסקת בניסויים לגידול ירקות במצעים מנותקים. ניסויים אלו נעשים בתור חלק מחיפוש הפתרונות לאספקת ירקות טריים במשך כל שנת השמיטה, מבלי להזדקק ליבוא או לשימוש בהיתר המכירה.

גידול ירקות במצעים מנותקים אינו דבר חדש בארץ ובעולם, אבל גידול במצעים מנותקים בהתאם לדרישות ההלכתיות הקפדניות של שנת השמיטה, דורש היערכות שונה. החממות צריכות להיות מאורגנות באופן כזה שיחשבו ל'בית', מבחינה הלכתית. כלי הגידול צריכים להיות מותאמים להלכות השמיטה. חייב להיות ניתוק מוחלט בין הצמחים לקרקע, דבר שבדרך כלל אינו נעשה בטכניקה הרגילה. כן נדרשים התאמה ופיתוח של אגרוטכנולוגיה ייחודית.

כדי להצליח במשימה בשנת השמיטה, נדרשת היערכות מוקדמת, ואנו במכון התורה והארץ שוקדים על כך כבר עתה.

היערכות לשמיטה, זמירה מכנית

ראה במאמרם של הרב יואל פרידמן ומאיר פרנקל, אמונת עתך 11, עמ' 37; מאמרו של פרופ' מרדכי כסלו, הרכבת שזיף על שקד, אמונת עתך 63, עמ' 55, ועוד.	10
אמונת עתך 44, עמ' 50; התורה והארץ ח"ו, עמ' 569.	11
אמונת עתך 1, עמ' 29; התורה והארץ ח"ו, עמ' 565.	12
אמונת עתך 71, עמ' 65.	13
אמונת עתך 95, עמ' 44.	14
אמונת עתך 2, עמ' 31; התורה והארץ ח"ה, עמ' 69.	15
אמונת עתך 9, עמ' 22; התורה והארץ ח"ה, עמ' 137.	16
התורה והארץ ח"ג, עמ' 427.	17
אמונת עתך 13, עמ' 30.	18
התורה והארץ ח"א, עמ' 33.	19
אמונת עתך 7, עמ' 41; אמונת עתך 8, עמ' 37; התורה והארץ ח"ה, עמ' 72.	20
אמונת עתך 6, עמ' 37.	21
אמונת עתך 14, עמ' 25; התורה והארץ ח"ה, עמ' 159.	22

לצוות הנפלא והמסור של מכון התורה והארץ לרגל גיליון ה-100

עלו והצליחו בפעילותכם הנפלאה,
המשך שיתוף פעולה פורה
בתחום ירקות ללא תולעים
ונקיים משאריות חומרי הדברה,
לעוד שנים רבות

עלי קטיף כפר דרום
א.ת. שער הנגב ת.ד. 519
מיקוד 87014 שדרות
טל: 08-6611606
פקס: 08-6611605

המצוי של תולעים, אי אפשר יהיה לסמוך על בדיקה מדגמית. ולפי מסקנתו זאת דן הרב עמיחי במה שנהוג בכמה רבנויות בעניין זה:

ישנם מפעלי מזון השוטפים ומקפאים ירקות ברוקולי וכרובית, ובבדיקה המדגמית בסוף יום העבודה, בודקים כמות של שתי שקיות (400 גרם כל אחת), ואם נמצאו שני חרקים - הירקות מותרים לשיווק ומקבלים חותמת כשרות. ושאלת השאלה האם מותר לרבנות המקומית להכשיר מוצר זה, והאם מותר לאכול ירקות אלו?

ותשובתו היא שאין מקום לסמוך על בדיקות מדגמיות במקרים כאלו:

אין לתת כשרות לירקות (כרובית וברוקולי) שגודלו בשטח פתוח, נשטפו והוקפאו בלא פעולות נוספות. כמובן שמפעל שיש לו מערכות שטיפה יעילות, ולאחר בדיקות חוזרות ונשנות, בעונות שונות של השנה, מוכח שהירקות נקיים מחרקים - יש להכשיר את הירקות.

נתינת כשרות למסעדה שמשתמשת בירקות עלים שגדלים בשטח פתוח

בעשרות השנים האחרונות גברה מאוד המודעות לנושא של חרקים בירקות עלים. עד לפני שלושים שנה ניתנו כשרויות למסעדות המשווקות ירקות עלים שגדלו בשטח פתוח. בעקבות עליית המודעות לנושא, נשאלה השאלה האם לכתחילה מותר לנותן כשרות לתת כשרות למסעדה שאוכלים בה ירקות עלים כאלו. הרב ויטמן פרסם מאמר ב'אמונת עתך'²⁴, ובו טען שמותר לתת כשרות למקום כזה:

לדעתי, פשוט שאף על פי שניתן למצוא את החרק על גבי הירק בחיפוש מדוקדק, ועל ידי אדם הבקי בכך, הרי שאם החרק לא נראה ולא ניכר בהדיא, ויש צורך במאמץ רב על מנת לגלותו, וכפי שאכן קורה כאשר מדובר בתריפסים וכנימות המצויים בכרוב כרובית ושאר ירקות העלים - הרי שהדבר נחשב לתערובת.

אך הרב עמיחי כתב על טענה זו ב'אמונת עתך'²⁵:

ויש להעיר על הדברים, שכל דברי האגר"מ הם לענין סוגיית בריה וביטולה בתערובת, כאשר החרק איננו ניכר, אולם בדבר שאין בו תערובת, אלא אכילת עצם הדבר, אפילו 'ערוך השולחן' (סי' פד סעי' לו, ס, סב) אסר לאכלו. וכבר הורו כל גדולי הראשונים והאחרונים שיש איסור באכילתם.

גם הרב יואל פרידמן²⁶ העיר על דברי הרב וייטמן, שמבחינה מציאותית הנגיעות בירקות היא גבוהה מאוד, ובזה כולם יודו לאסור:

אך מבדיקות מעבדה שערכנו²⁷ מסתבר שהנגיעות בירקות עלים היא בוודאי למעלה מ-50%, ולרוב ישנם כמה וכמה חרקים בכל ראש כרוב, חסה וכדומה.

24	אמונת עתך 36 עמ' 52
25	אמונת עתך 36, עמ' 54-55
26	אמונת עתך 38, עמ' 30
27	עי' בעיקר אמונת עתך 8, עמ' 46; אמונת עתך 11, עמ' 44.

מפעל חסלט - עלי קטיף

בשמיטות הקודמות, חקלאים באזורים שונים בארץ, גידלו ירקות במצעים מנותקים. אנו מבצעים כעת ניסויים בגידול מיני ירקות, ובהם חסה, סלרי ועוד, בשיטות ייחודיות, בתקווה לשפר עוד את התוצאות שהגענו אליהן בשמיטות הקודמות.

המטרה העיקרית של הניסויים היא להציג בפני החקלאים את האפשרות של גידול במצעים מנותקים לקראת שנת השמיטה הקרבה ובאה (תשע"ה), כדי שיהיו בידם די כלים לקבלת החלטות.

כפי שניתן לראות בתמונות המצורפות מטה, התוצאות בהחלט מעודדות, ואינן פחותות מהתוצאות המקובלות במשק.

ירקות ללא חרקים

בשונה ממה שהיה בעבר, שאדם גידל בערוגה בגינה כמה קלחי חסה ופטרזיליה, המציאות היום היא שיש שדות שלמים שמגדלים בהם ירקות עלים. ידוע שירקות אלו נגועים בתולעים. בעבר, לפני פיתוח הגידול 'ללא חרקים', היו ירקות העלים נמכרים בשוק, ו'איש הישר בעיניו עשה'. היו כאלו שבדקו את הירקות מחרקים והיו כאלו שאכלו אותם כמו שהם. רבני המכון נרתמו לנושא. האם אפשר למכור ירקות עלים בכמויות מסחריות, לבדוק מדגם מהם, ולחתום על כך שהם נקיים מחרקים, או שהדבר אינו אפשרי. הרי אין זה מעשי להעסיק אדם שיישב כל היום על ארגזי חסות, ויבדוק אותן אחת-אחת. ולכן נשאלה השאלה האם יש מקום להסתמך על בדיקה מדגמית, דהיינו לקחת כמה קלחי כרוב, לבדוק אותם, ולהסיק מהם לגבי השאר. הרב יהודה עמיחי דן בשאלה זו ב'אמונת עתך'²³:

מתוך הדברים שהבאנו לעיל, עולה שאין בהלכה מושג של בדיקת 'מדגם מייצג' אלא בדיקת ג' בלבד. לפי ההלכה, במקום שמועילה חזקה - די בבדיקה של שלושה פרטים (פעולות או מצבים), ואין צורך בבדיקה של כמות גדולה יותר. ואילו במקום שבו דרושה בדיקה של הכול,

אין בדיקה מדגמית או בדיקת ג' מועילה, שהרי אין בכך הוכחה על כל אחד ואחד, והתקנה לבדוק מחייבת לבדוק הכול.

ומכך מסיק הרב עמיחי:

...לכן נראה שעל מנת לקבוע שיש כאן מיעוט מצוי של תולעים, אפשר לעשות בדיקה מדגמית שתברר את המציאות המקובלת, ואם הבדיקה המדגמית מוכיחה שאין התולעת מצויה בסוג זה של מזון - הרי שלא הוי מיעוט המצוי, ומותר לאכול בלא בדיקה. מסקנת הרב עמיחי אפוא, שבדיקה מדגמית יכולה להוכיח לנו שאין בירקות שבדקנו מיעוט המצוי, ואם כן מצד הדין מותר לאכול ירקות אלו, אבל אם אנו יודעים שיש בירקות אלו מיעוט

מעבדת מכון התורה והארץ

מעבדת מכון התורה והארץ עוסקת בעיקר בבדיקה של מוצרי מזון שונים ומידת נגיעותם. לא נביא כאן בהרחבה את כל פעילותה הברוכה של מעבדת מכון התורה והארץ, רק נסקור בקצרה את הגידולים ומוצרי המזון השונים שלגביהם נערכו בדיקות וניסויים במעבדה, ותוצאותיהם פורסמו ב'אמונת עתך' במשך השנים:

קטניות²⁸, קמח²⁹, חומס מעובד³⁰, ירקות עלים וירקות קפואים³¹, פירות יבשים³², פיצוחים³³, קופסאות של ירקות מעורבים³⁴, שימורי ארטישוק³⁵, תבלינים³⁶, תחתיות ולבבות של ארטישוק³⁷, תולעים בבעלי חיים³⁸.

המעין בגיליונות 'אמונת עתך', יראה שכל ניסוי וכל בדיקה נעשו בקפידה ובדייקנות. חלק מהניסויים נערכו במשך כמה עונות, והסקת המסקנות נעשתה בזהירות יתרה.

לאחרונה, התפרסמו דברי הראשון לציון, הרב עמאר, שהתריע מפני שימוש מופרז בחומרי הדברה בירקות 'ללא חרקים', מעבר למותר לפי משרד החקלאות ומשרד הבריאות.

בעקבות הפרסום התעורר פולמוס ציבורי בנוגע לזהירות מחרקים ולזהירות מחומרי הדברה. נראה ששני ערכים חשובים עומדים זה מול זה: הזהירות מאכילת חרקים והזהירות מאכילת חומרי ריסוס מסוכנים, ו'חמירא סכנתא מאיסורא'. ואולם ב'אמונת עתך'³⁹ כבר כתב על כך ד"ר אביחיל גרינברג מאמר, לפני שתיים

הרה"ג יעקב אריאל, במעבדת מכון התורה והארץ

עשרה שנה, וכותרתו: 'גידול ירקות עלים בקיץ ללא חרקים תוך שימוש מזערי בחומרי הדברה'.

במאמרו הוא כותב, שגם אם מרססים לפי המגבלות של משרד החקלאות ומשרד הבריאות, עדיין השימוש בריסוסים אינו פשוט:

ריסוסים אלה, אף שהם בגבולות

28	אמונת עתך 8, עמ' 41.
29	אמונת עתך 10, עמ' 36.
30	אמונת עתך 12, עמ' 34.
31	אמונת עתך 2, עמ' 33.
32	אמונת עתך 8, עמ' 46.
33	אמונת עתך 10, עמ' 42.
34	אמונת עתך 24, עמ' 40.
35	אמונת עתך 10, עמ' 42.
36	אמונת עתך 13, עמ' 40.
37	אמונת עתך 24, עמ' 41.
38	אמונת עתך 5, עמ' 51.
39	אמונת עתך 40, עמ' 29.

למכון התורה והארץ

ברכות יחולו
על ראשכם
עלו והצליחו

זרעי ג'ומרס קיבוץ סעד
יוסי ומיכל אריאל
054-5656305

למכון התורה והארץ

ישלח ה' ברכתו
אליכם ויברך
בכול מעשה ידיכם

חופים סוכנות לביטוח

מועצה אזורית שדות נגב, ת"ד 430, נתיבות

טל: 08-9934294 פקס: 08-9941561

נייד: 054-5236720

Israel@hofim.org.il

ישראל צפליב

לצוות רבני ועובדי
מכון התורה והארץ

עלו והצליחו
בפעילותיכם הנפלאות
והמשך שיתוף
פעולה פורה
עוד שנים רבות

משתלה לייצור
שתילי תבלינים וירקות עלים
08-8602211

למכון התורה והארץ

ברכותי על פעילויותיכם לאהבת
הארץ והמצוות התלויות בה

סגולות בחולות -
שלומית אהרנסון - ציירת.

שיחות אומן לכל ציור סיפור
(סיפור אישי מלווה בציורים בנושאי אמונה ואהבת הארץ)

סדנאות יצירה

בעקבות שיחות אומן או בנפרד
מותאם לאוכלוסית היעד ולגיל

קורסים בציור ורישום -

ציור בצבעי פחם, פנדה ושמן על בד.

במטרה להביא את היוצרת

ליכולת ציור עצמאית.

058-6846160, 077-3388991

aronsonetzarim@gmail.com

מכון התורה והארץ

”בְּחֻכְמָהּ יִבְנֶה בֵּית, וּבִתְבוּנָהּ יִתְכַוֵּן”
(משלי כד')

מאחלים:

”בסט קרטון” בע”מ,
חברה לייצור ופיתוח קרטון גלי

רחי האשל 32 ת.ד: 3053
פארק תעשיה קיסריה (דרומי)
מיקוד: 38900
טלפון: 04-6175555-972
פקס: 04-6175555-972
www.bestcarton.co.il

המותר, פוגעים באיכות וביתרון הבריאותי של הירק מחד גיסא, ומאידך גיסא יש לכך השלכות אקולוגיות, וצפויים להגיע במהרה לתחום אי היעילות. יותר מכך, הישענות על אמצעי הדברה אחד גם אינו יעיל: גם מבחינה תיאורטית, השענות על אמצעי הדברה יחיד הוא חסר תקווה. החרקים יביסו את החקלאים בנקל. ואם כן, הפיתרון הוא:

הסיכוי להצליח לטווח ארוך, הוא שילוב של מירב אמצעי הדברה, הפועלים על מנגנונים שונים ומשלימים זה את זה. באופן זה, ניתן יהיה לקבל ירקות נקיים מחרקים ובלא שאריות רעילות, תוך הבטחה מוכחת של שימוש מופחת בחומרי הדברה. הדברים הללו יושמו במפעל 'עלי קטיף - חסלט', וכך אנו זוכים לקבל תוצרת כשרה למהדרין ונקייה מחרקים מחד גיסא, ובלא שאריות חומרי הדברה מסוכנים מאידך גיסא. תוצרת שעליה אין עוררין...

נדיבי ארץ

קן ישראל
לשמיטת כספים
שמיטה ונדקח בחלואה אחת

כידוע, מלבד איסור עבודת האדמה, יש בשנת השמיטה מצוות שמיטת כספים. מצווה זו כשמה כן היא, על המלווה לשמוט את חובותיו כלפי הלווה. מצווה זו מיוחדת היא בכך שהיא מאפשרת למשפחות שצברו חובות לצאת מהסבך, ולהתחיל מחדש. אבל בזמן בית שני, כאשר ראה הלל שאנשים חוששים ששביעית תשמוט את חובם ולכן נמנעים מלהלוות, עמד ותיקן פרוזבול. מעתה אין החובות נשמטים, ולא יימנעו העם מלהלוות.

קן 'נדיבי ארץ' בשיתופו של מכון התורה והארץ, נועדה כדי להחזיר עטרה ליושנה ולקיים את שמיטת הכספים, לכל הפחות במקצת. ההבנה שעומדת ביסוד הקמת

הקרון היא שכוונת התורה הייתה לשמיטת החובות, ואם כי הלל תיקן פרוזבול, מכל מקום תיקן זאת מפני שראה שהעם נמנעים מלהלוות.

עצם הרעיון איננו חדש, וכבר כתב על כך הגאון רבי יהונתן אייבשיץ, בעל ה'אורים ותומים'⁴⁰, וכן כתב ה'בן איש חי':⁴¹

יש נוהגים להלוות לחבר סך מה שעליו לא יחול הפרוזבול וכך הלווה ישמח במעות אלו והמלווה ישמח במצוות שמיטת כספים שקיים אותה בפועל.

אבל החידוש הגדול שיש בהקמת הקרון, הוא להגשים רעיון גדול זה הלכה למעשה, באופן ציבורי.

נביא כאן מדברי הרב יגאל קמינצקי בנידון, ב'אמונת עתך'⁴²:

אדרבה, הלל הזקן בעצמו תיקן את התקנה, כדי ליישם את רצון התורה שאנשים ילוו אלו לאלו. ברור לנו, כמו שהיה ברור להלל, שרצון התורה הוא שההלוואות תשמטנה בסוף

השביעית לטובת צבור הנזקקים. תקנת ה'פרוזבול' של הלל נבעה מאילוף, בשל אנשים שהפסיקו להלוות מתוך חשש לעתיד הלוואתם, דבר שהתורה כבר חששה והזהירה מפניו: 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו' (דברים פרק טו). וכך במקום ששמיטת כספים תסייע לנזקקים, היא הכבידה עליהם ומנעה מהם הלוואות, ואילו על פי התורה, הלוואה ליהודי כדי לסייע בידו לעמוד על הרגליים לפני שהוא נופל, זו מצוות הצדקה היותר נעלית. יחד עם זאת החובה המוטלת עלינו היא להתקדם, להשתפר ולהשתכלל בכל תחום ובכל מצווה. תפקידנו הוא לתקן עולם במלכות שדי, להשתדל לקיים את הרצון האלוהי בצורתו השלמה, כולל מצווה זו.

ובאמת גופים רבים נרתמו לטובת העניין, וכך כותב הרב קמינצקי:⁴³

עד היום חברו יחדיו למהלך זה גופים כלכליים וחברתיים רבים, וכן אנשים רבים בעלי עמדה והשפעה, מכל גווי הקשת של החברה הישראלית, אשר מביעים את תמיכתם הנלהבת במהלך זה, ומסייעים לנו ככל יכולתם לממשו.

הלכה ואיכות הסביבה

נושא שמירת הסביבה הוא נושא מורכב. מצד אחד נתנה התורה רשות לאדם להשתמש במשאבי הטבע כרצונו, ומצד שני צווה האדם לשמור על עולמו של הקב"ה⁴⁴:

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על

כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריו

מו"ר הגאון הרב יעקב אריאל, דן ב'אמונת עתך'⁴⁵ האם יש להעדיף בינוי או חקלאות, מבחינת מצוות יישוב הארץ:

לדעת הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, מצוות עשה ד) בוודאי שפיזור אוכלוסייה

הוא רצון התורה, בהגדירו את המצווה: 'שלא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה' אמנם יש טוענים שהאזורים הפנויים בארץ נחוצים לשם הגנת הטבע של החי והצומח בארץ, שגם הם חלק מצורכי היישוב, ולדעתם יש לרכז את כל האוכלוסייה באזורים צפופים, ולהניח אזורים פנויים ככל האפשר. ומסתבר שמצות ישוב א"י היא גם יופי, נוחיות ואיכות הסביבה.

דעתו של הרב אריאל היא שנוף של ארץ ישראל אינו רק בגדר הידור מצווה, אלא הוא חלק מהותי מהמצווה⁴⁶:

ארץ ישראל צריכה להיות נאה, לא רק משום שבכל מצווה נאמר 'ואנוהו' 'התנאה לפניו במצוות', וכשם שיש צורך בציצית נאה ובלולב נאה, כך יש צורך בארץ נאה. יתרה מזאת, מסתבר שבארץ ישראל, הנוי ואיכות החיים הם חלק מהותי מגדרי המצווה. הישיבה בארץ צריכה להיות נוחה ומרחיבת דעת, ורק אז אדם מקיים את מצוות הישיבה כהלכה.

הוא מביא סימוכין לדעתו מדברי הגמרא⁴⁷ במסכת כתובות:

ר' חנינא מתקן מתקליה (משוה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים - רש"י). ר' אמי ור' אסי קיימי משימשא לטולא ומטולא לשימשא (כשהשמש מגיע למקום שהם יושבים וגורסין וחמה קודרת עליהם עומדים משם לישב בצל, ובימי הצינה עומדים מן הצל ויושבים בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י - רש"י).

למעשה, סובר הרב אריאל שהדרישה לצופף את כל תושבי מדינת ישראל בכמה ערים צפופות היא מוגזמת:

ונראה שניתן לשמור על איכות הסביבה גם על ידי פיזור האוכלוסייה בשיעורים מבוקרים, והדרישה להשאיר את רוב רובה של הארץ ריקה גם היא מוגזמת, ויש צורך לשמור על איזון בין צורכי הארץ השונים, מבלי להגזים לצד זה או אחר.

ב'אמונת עתך' נידונו במאמרים שונים גם סוגיות העוסקות ביחס ההלכה לשמירת הסביבה. דוגמא מעניינת לשאלה כזו היא האם מותר 'דייג לשם הנאה'. בדייג זה, הדייג אינו רוצה בדגים, אלא דג אותם לשם הנאתו. אחד מהראשונים בעל

45 אמונת עתך 26, עמ' 27.

46 שם.

47 כתובות קיב ע"א.

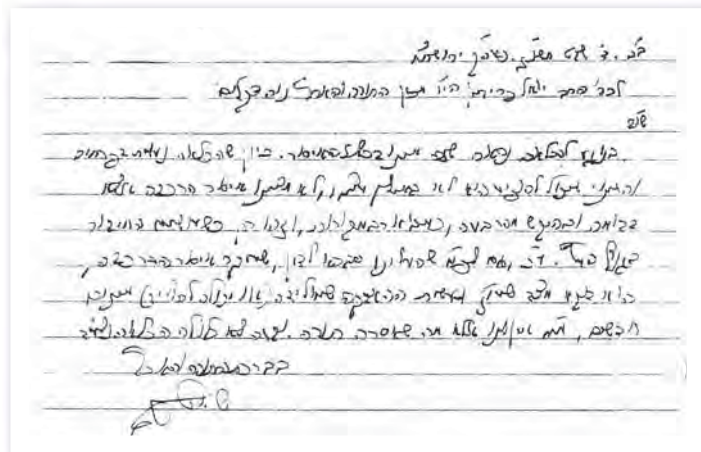

40	אורים ותומים, ס' סז סע' א.
41	בן איש חי, פרשת כי תבוא, א.
42	אמונת עתך 78, עמ' 8.
43	שם.
44	קהלת רבה (וילנא) פרשה ז.

את אבניה ואת עפרה יחוננו'. בפסוק נזכרים שני דברים: אבנים ועפר. באבן או בסלע אי אפשר לגדל כלום, ולפיכך אין אפשרות לקיים בהם את המצוות התלויות בארץ. קיום מצוות התלויות בארץ אפשרי רק באדמה או בעפר. האמוראים רוצים ללמדנו במעשיהם מהו היחס הנכון לארץ. רבי אבא, כשנישק את סלעי (כיפי) עכו תחילה, רצה ללמדנו שעיקר המצווה הוא מצד קדושתה של ארץ ישראל, ולא בגלל קיום המצוות התלויות בה.

'הכול תלוי במזל ואפילו ספר תורה שבהיכל'. הספר 'שער החצר', כולו רצוף אהבה לארץ ישראל, ומלקט את כל הנכתב בשבחה מדברי חז"ל, ראשונים והאחרונים. את הספר כתב רבי דוד בן שמעון, ה'צוף דב"ש', רבה של עדת המערבים בירושלים, לפני כמאה חמישים שנה. שנים רבות לא שפר מזלו של הספר 'שער החצר'. אם כי עלה על שולחנם של כמה רבנים, עדיין לא היה הספר נחלת הכלל. ספר חשוב זה זכה לאחרונה לצאת לאור במהדורה מפוארת, בהוצאת מכון התורה והארץ. הספר עבר עריכה קפדנית, והושקע בו עמל רב כדי שיוכל להיות מנת חלקו של כל יהודי. ספר יקר זה, בהוצאת המכון, מצטרף לעשרות רבות של ספרים שהוציא המכון במשך השנים, העוסקים במגוון רחב של מקצועות תורתנו הקדושה. סדרת ספרי 'התורה והארץ', עוסקת בבירור של מצוות התלויות בארץ. בספרים אלו מכונסים מאמרים רבים בנושאים הללו, וכן תכתובת מגדולי ישראל, שתיעודה היחידי הוא בספרים אלו.

מכתב הרב ישראלי לרב יואל פרידמן, מתאריך ד' שבט תשנ"ז.

ספרים נוספים שיצאו מתחת ידם של רבני המכון הם ספרי 'הלכה למעשה', ספרים המלמדים הלכות חיוניות בנושאים שונים, ולכן נכתבו בשפה השווה לכל נפש. בין ספרי ההלכה שיצאו לאור בהוצאת המכון נציין את הספר 'קטיף שביעית', את החוברת 'הפרשת תרומות ומעשרות במערכות ציבוריות', וכן את החוברת 'הלכות גידול צאן'. ספריו של מו"ר הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א, שו"ת 'באוהלה של תורה', וכן פירושו על התורה, יצאו גם הם לאור בהוצאת המכון. לאחרונה זכה המכון גם להדפיס את הספר 'הלכה בימינו' של הרה"ג אריאל, במהדורה חדשה.

'תרומת הדשן', חיווה את דעתו בנושא קרוב לנידון דידן.⁴⁸ אם למרות נוצות לאווחות חיים, אי דומה לגיזת כבשים או אי הוו צער בעלי חיים? גם לחתוך לשון העוף כדי שידבר, ואזנים וזנב מכלב כדי ליפותו, נראין הדברים דאין אסור משום צער בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישיו. דלא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם.

אם כן, מדברי 'תרומת הדשן' יוצא שאם יש לאדם צורך בזה - אין לאסור זאת. אבל מה נחשב בכלל צורך של האדם, האם הנאה בעלמא נחשבת צורך לאדם?

במאמרו באמונת עתך⁴⁹ סובר הרב יהודה עמיחי שהנאה גרידא אינה סיבה די טובה כדי להתיר את הדבר. לכן לדעתו אם כל המגמה בצייד היא אך ורק בשביל ההנאה, אסור הדבר, ולא משום צער בעלי חיים, אלא משום אכזריות:

נראה קצת דליכא איסור בכהאי גוונא, אלא שהעולם נזהרים ונמנעים. ואפשר הטעם לפי שאינו רוצה העולם לנהוג במידת האכזריות נגד הבריות, שיראים דילמא יקבלו עונש על ככה.

לעומתו מדגיש הרב אפשטיין⁵⁰, שאם הדייג עושה כן למטרת בילוי ומנוחה, הדבר מותר, וטעמו עמו:

נראה לענ"ד שכיוון שהדייג בחכה הוא דרך בילוי ומנוחה נפוצה, שקלקוליה מעטים, פרט לבזבוז הזמן שבה, והיא מרגיעה את הדייג, יש להתירה אף כשאינה לתועלת נוספת של אכילה או מכירה.

הוצאת ספרים

במאמרו של הרב זיסברג ב'אמונת עתך'⁵¹ הוא כותב לגבי קדושת ארץ ישראל, שנחלקו הראשונים האם קדושתה נובעת מהאפשרות לקיים בה את המצוות התלויות בה או שקדושתה היא עצמית. ראייה מעניינת לדבר מביא הוא מדברי הגאון הרצי"ה קוק⁵², וזו לשון הרב זיסברג:

במסכת כתובות 53 מסופר: 'רבי אבא מנשק כיפי (רש"י: סלעים) דעכו. רבי חנינא מתקן מתקן מתקליה (רש"י: משווה ומתקן מכשולי העיר) ...רבי חייא ...מיגנדר בעפרה (מתגלגל באדמתה), שנאמר 54: 'כי רצו עבדיך

חלק מספרי המכון

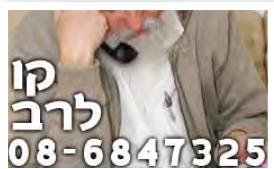
48	שו"ת תרומת הדשן, פסקים וכתבים סי' קה.
49	אמונת עתך 11, עמ' 34.
50	אמונת עתך 12, עמ' 23. ודין זה חוזר וניעור באמונת עתך 86 עמ' 43, במאמרו של הרב אחיטוב ובתגובתו של הרב אפשטיין באמונת עתך 87 עמ' 63.
51	אמונת עתך 46, עמ' 19.
52	גליון הש"ס להרצי"ה, ש"ס מהדורת הלכה ברורה, גיטין, ב ע"א, תוספות בד"ה ואשקלון.
53	כתובות קיב ע"א.
54	תהילים קב, טו.

הרב יהודה עמיחי (משמאל)
מעניק להרה"ג דוב ליאור את הספר 'שער החצר'

המכון הוציא ספרים נוספים רבים, ביניהם גם: ספר 'הקהל' על מצוות הקהל, וספר 'הודאת הארץ' על מצוות וידוי מעשר, בעריכת הרב יהודה זולדן.

בית הוראה

ביתו של נשיא המכון - הרה"ג יעקב אריאל

מכון התורה והארץ עוסק בהסברה של מצוות התלויות בארץ לציבור הרחב, ובהוראת הלכה. רבני המכון אינו רק מבררים בירורים תורניים ברומו של עולם התורה, אלא אף מדריכים איך לקיים את מצוות התורה בעולם המעשה. מצוי מאוד שאנשים רבים מגדלים בגינתם צמחי תבלין כמו לוואיזה ונענע. ב'אמונת עתיד' נשאלה שאלה, האם צמחים אלו חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות?⁵⁵ יש לי בגינה שיח של לוואיזה. רציתי לדעת מה הדין לגבי הפרשת תרומות ומעשרות, והאם יש הבדל בין כמות קטנה של עלים לכמות גדולה. הרב עמיחי עונה על השאלה, שמצמח הלוואיזה יש להפריש תרומות ומעשרות בלא ברכה, ואין הבדל בין מעט עלים להרבה עלים. אבל מדברי השואל נראה ששאלתו היא, האם כל פעם שהוא יוצא לגינה לקטוף עלה של לוואיזה, עליו להפריש תרומות ומעשרות? הרב עמיחי עונה גם על השאלה שלא נשאלה במפורש: 'אם הדבר קשה, אפשר להפריש מראש על הגידולים של שבוע שייתלשו'. דהיינו אפשר להפריש בתחילת השבוע מראש, על כל מה שייתלש באותו שבוע. אם כן ההלכה פסוקה, אבל איך מפרישים הפרשה כזו, על מה שייתלש במשך כל השבוע? גם דבר זה כתוב ב'אמונת עתיד' שם, 'נוסח הפרשה להפרשה עתידית'. הרי שבתשובה קצרה זו ניתנה גם התשובה ההלכתית, וגם האופן המעשי שאפשר לקיים בו את ההלכה. למכון התורה והארץ בית הוראה, ובו יושבים רבנים כדי לענות על שאלות הציבור, בטלפון ובדוא"ל. טעמו וראו כי טוב ה'...

מאמרים עמוקים וקצרים על פרשת השבוע מלאי רגש ואהבת תורה וארץ ישראל

מאת הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו / מאת הרב משה בוצ'קו

נתיבות משה
על פרשיות השבוע
הרב משה בוצ'קו
המחיר: 40₪

עיני משה
על פרשיות השבוע
הרב משה בוצ'קו
המחיר: 40₪

הגיני משה
על פרשיות השבוע, החגים ושאלות אקטואליות
הרב משה בוצ'קו
המחיר: 40₪

אור היהדות
הגות ומוסר על פרשיות השבוע והחגים
הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו
המחיר: 40₪

ספרים מאת הרב שאול דוד בוצ'קו

בעקבות רש"י
בדאשית
38₪

בעקבות רש"י
לך לך -
וירא
48₪

בעקבות רש"י
בא
38₪

בעקבות רש"י
שופטים -
כי תצא
48₪

בעקבות רש"י
יתרו -
משפטים
48₪

בעקבות רש"י

הוא פירוש המסיר את כל המכשולים בהבנת דברי רש"י ומגלה את המסר הרוחני החבוש שם ובכך נותן לדבריו את משמעותם העכשווית

שולחן ערוך כפשוטו

הלכות יום טוב
הרב שאול דוד בוצ'קו
המחיר: 40₪

בעקבות המחבר

עיני הלכה
הרב שאול דוד בוצ'קו
המחיר: 40₪

להזמנות: עזרא 052-5758155 • www.toraisrael.com • hesder@gmail.com

כנס ט"ו בשבט

מדי שנה בשנה מקיים מכון התורה והארץ את כנס ט"ו בשבט. כנסים אלו נושאים אופי תורני ומדעי. מבנה הכנס הוא סקירה מדעית של נושא מסוים, ולאחר מכן הרצאה הלכתית באותו נושא. בימי העיון הראשונים שארגן המכון, זכינו שניתנו הרצאות מפי הרבנים הראשיים לישראל, גדולי הדור: הרב אברהם שפירא, הרב מרדכי אליהו והרב שאול ישראלי. מאז ועד היום ניתנות בכנסי המכון הרצאות מעניינות מגדולי הרבנים ומטובי המומחים בארץ.

הנושאים המועלים בכנס, חלקם זוכים לפרסום במאמרי 'אמונת עתיד' לאחר מכן. נסקור לדוגמה נושא מרתק שעלה בכנס, ואחר כך נתפרסם גם במאמר ב'אמונת עתיד'⁵⁶.

חז"ל קבעו לנו הגדרות בעניינים שונים, באופן המתאים למציאות שהייתה בזמנם. לדוגמה, חז"ל קבעו שסוף זמן קריאת שמע של שחרית הוא עד שלוש שעות, שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלוש שעות. דהיינו, מכיוון שיש אנשים שקמים בשלוש שעות זמניות, קבעו חז"ל שזהו עדיין זמן קריאת שמע של שחרית. בזמן חז"ל היו אנשים שקמו בשלוש שעות, אבל כיום המציאות השתנתה. האם גם כיום נאמר שזמן קריאת שמע הוא עד שלוש שעות, או שמא יש להגדיר היום את סוף זמן קריאת שמע בצורה אחרת?

הרב יהודה עמיחי נשא הרצאה בכנס בנושא הגדרות חז"ל והשינויים במציאות, ודיבר על הנושא בקשר למצוות התלויות בארץ, אם כי הנושא כולו הוא נושא רחב מאוד המקיף את כל תחומי התורה.

כמובן שבדברינו כאן לא נוכל להיכנס לעובי הקורה. הרב אלחנן ווסרמן זצ"ל, דן בסוגיה זו באופן כללי, וכך הוא כותב:

אבל דבר פשוט דזה תלוי הכל לפי הזמן ולפי המקום כגון במלאכת שבת דהמוציא במרפקו פטור מפני שאינו דרך הוצאה בחול.

להלכה נפסק שאדם המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים במרפק, מכיוון שאין זה דרך הוצאה, אינו חייב על הוצאה זו.

ממשיך הרב ווסרמן וכותב:

אילו נשתנה מנהג העולם בחול שהכל מוציאין במרפק ודאי היה חייב גם בשבת. זאת אומרת, אם ישתנה מנהג העולם, וכולם יוציאו ביום חול דווקא במרפק, המוציא בשבת במרפק - יתחייב.

בנוגע למצוות התלויות בארץ, יש לשאלה זו השלכה גדולה במיוחד בימינו, שכן כל דרכי עבודת הכרם השתנו בעקבות התפתחות הטכנולוגיה, ממה שהיו בזמן חז"ל. הרב עמיחי

כנס מכון התורה והארץ לנשים

דן בנושא של הרחקות בכרם. חכמים קבעו שיעורי הרחקות בכרם. שיעורי ההרחקות נובעים מאופי עבודת הכרם שהייתה נוהגת בזמנם. האם כיום, שאופי עבודת הכרם השתנה, ישתנו גם שיעורי ההרחקה בכרם?

הרב עמיחי מביא מדברי ה'כרם ציון', שסובר שהשיעורים שחכמים נתנו, הם שיעורים שנמסרו לחכמים, ועל כן, גם אם המציאות השתנתה, השיעורים אינם ברי שינוי, ואין לשנותם. אבל הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל חלוק עליו, והוא טוען שנמסר לחכמים שיש להרחיק, ושיעורי ההרחקה חכמים קבעו לפי המציאות שהייתה בזמנם. אם המציאות השתנתה, יש לשנות את שיעורי ההרחקה, ואם בעבר הצריכו להרחיק שיעור ארבע אמות, שזהו שיעור של מחרשה, היום יש להרחיק כשיעור הקומביין.

נושא נוסף המעורר עניין רב, שהוא גם אחד מנושאי המצוות התלויות בארץ המורכבים ביותר, שנידון לאחרונה בכנס ט"ו בשבט הוא נושא של הגדרת אילן וירק. 'הררים התלויים בשערה'. הגדרת האילן והירק נוגעת לדיני כלאיים, לדיני ערלה, ולדיני ברכות. בכלאי הכרם, אם אנו מגדירים שמין מסוים הוא ירק, אסור יהיה לזרועו בכרם. דין ערלה, נוהג רק באילנות ולא בירקות, ולכן הגדרת המינים השונים נוגעת לו. כמו כן, הגדרת המין בתור אילן או ירק נוגעת לשאלה מהי ברכתו, 'פרי העץ' או

'פרי האדמה'. אחד המינים שנידונו לא מעט בפוסקים הוא הפטל. המחלוקת לגבי הפטל היא מחלוקת ישנה. הרב יואל פרידמן נתן הרצאה על הנושא בכנס ט"ו בשבט (תשע"ג) ודיבר עליו בהרחבה. ה'ט"ז כתב שיש להחשיבו פרי האדמה, ואילו בעל ה'חיי אדם' סבר שיש להחשיבו פרי העץ. ה'חיי אדם' כתב, שכנראה ה'ט"ז לא ראה איך הפטל גדל...⁵⁷

כבר הזכרנו את החשיבות הגדולה שיש בשילוב של תורה ומדע. דוגמה יפה לכך היא נושא הגדרת הפטל. בשנת תשנ"ח⁵⁸ ערכו רבני המכון סיור כדי לעמוד על טבעו ומהותו של הפטל, ולפסוק האם הוא נידון כעץ או כירק. בסיור ראו הרבנים שהפטל מתחדש מהעץ, ולכן חשבו לדון אותו כירק, ואולם לאחר מכן ראו פטל שמתחדש מהענף, ואם כן יש לדונו כעץ. הואיל והדבר לא התברר, השאירו את דינו בספק. לאחרונה, נערך שוב סיור בנושא זה, עם ד"ר שמואל זילכה, בסיוע התברר שיש שני זני פטל, סוג אחד שמתחדש מהענפים וסוג אחר שמתחדש מהשורש, אבל בשני המינים, אחרי שנה או שנתיים, הנצר מתנוון וכלה. מכאן ששני הזנים, לא יוגדרו עץ אלא ירק. ומכך הגיע הרב יואל פרידמן למסקנה, במאמרו ב'אמונת עתיד'⁵⁹, שאין לחשוש בפטל לערלה, וברכתו היא 'בורא פרי האדמה'.

57 ראה באריכות במאמרו של הרב יואל פרידמן, אמונת עתיד 99 עמ' 79.
58 אמונת עתיד 27 עמ' 32; שם, עמ' 30; אמונת עתיד 28 עמ' 13.
59 אמונת עתיד 99 עמ' 83, ראה שם הטעמה נוספת לפסיקתו.

מדרשת התורה והארץ

מדרשת המכון, מדרשת התורה והארץ, עוסקת בהנחלת ערכי היהדות לילדים, בגילאי גן ובית ספר יסודי, מקהלים מגוונים. אחת מההפקות המיוחדות של המדרשה הוא הסרט 'אדמה' (בבימוי ובעריכתו של ר' משה הרשטיק) ואם כי אינה דומה קריאה לראייה, סקירה על הסרט הופיעה גם היא ב'אמונת עתך'⁶⁰:

'אדמה' - סרט דוקודרמה. הסרט הוא עיבוד קולנועי של סיפור אמיתי שהתרחש בעיר צפת ובסביבותיה, בין השנים תק"ע - ת"ר, עם תחילת עליית תלמידי הגאון מווילנה לארץ ישראל. הסרט מציג שתי דמויות: הרב ישראל משקלוב ור' ישראל בק, שפעלו אז למען יישוב הארץ, בבניין התורה ובחידוש עבודת הקרקע, למרות הקשיים והמחיר העצום ששילמו על כך. הם האמינו שבניין הארץ והפרחתה יביאו את הגאולה לעם ישראל, והיו מוכנים אף למסור את נפשם על כך. הסרט מנסה בדרך זו, לגעת במהות הקשר של עם ישראל לארץ ישראל.

האדמה מוצגת בסרט כבת אנוש, השותפה לכאבם, כמו גם להצלחתם, של העמלים לגאול אותה משממונה. וכך אומר בסרט, הרב ישראל משקלוב, למורה הדרך קטן האמונה: 'באנו לארץ ישראל כי היא מחכה לנו, היא רוצה שנבוא... שנחשוש... שנזרע... שנבנה'.

מבחינה ויזואלית, בחרנו לייצג את ייחודה של הארץ על ידי האנשה. דמות האדמה פוקחת את עיניה כאשר היא שומעת את קול צעדי העולים לארץ ישראל. מתחילה היא להזדקק כאשר ר' ישראל משקלוב מתחייב לבנות מחדש את בניין התורה בארץ ישראל: 'אם שיינדל תבריא, אתקע כאן יתד לדורות, ולמען הדורות אכתוב ספר על המצוות התלויות בארץ' (הכוונה לספר 'פאת השולחן'). וכאשר הרב ישראל משקלוב מתעכב בקיום הנדר, מחמת עול הנהגת הקהילה בצפת והתנכלות השלטון הטורקי לה, 'סובלת' היא האדמה, ולכן סובל גם הרב ישראל משקלוב. רק לאחר שביתו בצפת קורס מגשמים עזים, והוא ומשפחתו שהקים זה עתה, לאחר שאשתו הראשונה ורוב ילדיו נפטרו ממגפות - ניצלים בנס - הוא מבין שעליו לקיים את הנדר בכל מחיר.

כך היא ההשגחה האלוקית על אדמת ארץ ישראל, משפיעה ומושפעת מהתנהגות עם ישראל. היא לא תנוח ולא תשקוט עד אשר בניין ארץ ישראל יכלול גם בניין בתים, נטיעת עצים והפרחת השממה בכל מרחבי ארץ ישראל, וגם את בניין התורה בה. ר' ישראל בק, שהדפיס את

"ג'יע כפ'יד, כ' תאכל אש'ר'יד, וטוב לך.
אש'ת'ד, כ'פ'ן פר'יה ב'ר'פ'תי ב'ת'ד:
ב'נ'ד, כ'ש'ת'לי ז'ית'ים ס'ב'ב ל'ש'ל'ח'נ'ד"

בברכה, "שלמה טסלר"
משתלת "טסלר", נוב - דרום רמת הגולן
tesler.nov@gmail.com
052-3782649 | 052-3954695

למכון התורה והארץ עלו והצליחו!

לאחר עבודת עיון נמרצת של שש שנים
תיאטרון האודיו "אבות האומה" שמח לבשר על
הפקת הדיסק הרביעי בסדרה "שבעה ימים"

"יוסף הצדיק"

שמועות על מלחמה שהתרחשה בין האחים בארמונו של יוסף מעוררות את הנכדים לשאול שאלות. הנכדים לומדים להכיר את עצמם. לדעת שגם הם נושאים בנפשם את ההתנגשות האדירה הזאת שבין יוסף ויהודה, מנהיגי האומה העתידה.
"ערך חינוכי רב"... "נאמנות למדרשי חז"ל" (מתוך הסכמות הרבנים)
"רגעים נפלאים"... "איכותי ביותר" (מתוך התגובות)

להזמנות: 02-9974249 או באתר www.avot-ahuma.com

האם יש לו דין מלך, ויש לברך ברכה מיוחדת בראייתו. באתר מובא מידע יישומי, כמו עדכון שוויה של פרוטה, ועדכוני כשרות מהרבנות הראשית לישראל. קיים אף 'מסבירון' המבאר ומסביר בשפה קלה השווה לכל נפש, מושגים יסודיים במצוות התלויות בארץ. זמני היום בהלכה וכן לוח השנה, מופיעים גם הם באתר.

המחפש דבר תורה לפרשת השבוע, יכול ללחוץ על הקישור המתאים בדף הבית, ויועבר לאתר של נשיא מכון התורה והארץ, הרב יעקב אריאל. באתר אפשר גם למצוא את עלון 'אדמתנו', עלון תורני מדעי. נביא כאן מעט מהנכתב בעלון:

איסור זמירת הכרם הוא אחד מהאיסורים המפורשים בתורה, הנוגע לכרם בשנת השמיטה, שנאמר: 'כרמך לא תזמור'. ואולם, אי זמירת הכרם בשנת השמיטה יכולה לגרום לכרם הפסדים משמעותיים מאוד, חלקם למשך כמה שנים. רבני המכון יצאו לסיור בכרמי היישוב מבוא חורון, ושם שיתף אותם מניסיונו בשמיטות עברו, מר שמעון בטר, מנהל הכרם. במהלך הסיור הוצג בפני הרבנים המיכון החדש שמשתמשים בו כיום לזמירת הכרם. זהו סיור אחד מתוך הסיורים שערכו רבני המכון, כדי להבין מה נעשה כיום בכרמים בנוגע לזמירת הכרם; וכדי למצוא פתרונות אפשריים לשנת השמיטה. גם בכנס ט"ו בשבט שערך המכון, עסק בנושא זה מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א ובהרצאתו המעניינת קבע הרב את עקרונות הפסיקה של המותר והאסור בזמירת הכרם בשנת השמיטה, לאור האפשרויות השונות שהוצגו בסרטון בכנס.

אוצר הארץ

שאלת 'היתר המכירה', עולה מדי שמיטה ושמיטה. במאמרו ב'אמונת עתיד' 61, מנתח הרב עזריאל אריאל את השינויים במצבה הכלכלי של המדינה לאורך שנות קיומה, נביא מדבריו שם:

בזמן שבו הונהג היתר המכירה, החל משנת השמיטה תרמ"ט, היה ברור שהמשמעות של שביתה מלאה בשמיטה היא סכנה קיומית

ליישוב בארץ. לא היה שום בסיס כלכלי אחר לקיומן של המושבות הצעירות בארץ, מלבד החקלאות.

מאז תם העשור השני לקיומה של המדינה, חלפו עוד שלושה עשורים. מבנהו של המשק הישראלי השתנה לבלי הכר. אמנם היקף השטחים המעובדים הלך ועלה כל הזמן; אמנם כמות היבולים השנתית הלכה ועלתה בקצב מהיר; אמנם היצוא החקלאי הלך וגבר, הן בכמות והן במחירים; אבל משקלה הכולל של החקלאות בכלכלת המדינה - פוחת והולך בקצב מהיר.

הספר 'פאת השולחן', מבטא בסרט את הבניין הגשמי של הארץ. בהשגחה אלוהית נפלאה, לאחר מרד הדרוזים שהרסו את בית הדפוס שלו במהלך הדפסת הספר 'פאת השולחן', זוכה ר' ישראל בק על ידי השליט המצרי איברהים פשה בחלקת קרקע על הר מירון, ומקים שם חווה חקלאית. שם, על הר מירון, לאחר גלות ארוכה, חודשה החקלאות בארץ ישראל.

בניין התורה המשולב בבניין הארץ התחדש אז. הם היו יחידים שמסרו את נפשם על כך. אך העניין האלוהי יחול בשלמות על עם ישראל, רק כאשר כל העם יענה לקריאה של ד', לשוב לנחלת ד', ולבנות פה את בניין התורה והארץ. זהו הפער בין היחידים בעלי מסירות הנפש, לבין הרוב הנמצאים בגלות 'המתוקה'. הביקור של מונטיפיורי בחווה, מציג בסרט את הפער הזה. העזרה הכספית חשובה מאוד, אך אלו 'הנושמים' את אדמת ארץ ישראל, יודעים שלא זו הנקודה המרכזית. סופה של החווה היה הרס וחורבן מעשי, אך לא חורבן האמונה. מאז שגלה עם ישראל מארצו, מאמין הוא, עד היום, שיבוא היום ואידיאל התורה והארץ יבוא לידי גלוי באופן מלא.

המדרשה מעבירה פעילויות בכל רחבי הארץ, ונעזרת לשם כל בעזרים שונים שהיא מפיקה בעצמה. בנות המדרשה מעבירות את התכנים בצורה חווייתית, וכך הדברים מוטמעים בליבם של ילדי ישראל בצורה הטובה ביותר.

אתר אינטרנט

אתר האינטרנט של המכון עבר שדרוג משמעותי, וכיום הוא אתר נגיש המאפשר לגולשים בו להכיר את פעילותו הענפה של המכון. באתר מתפרסמים מדי שבוע בשבוע ומדי חודש בחודש מאמרים עדכניים, השייכים לזמן שבו הם מתפרסמים. בימים שבהם כותבים אנו סקירה זו, ערב יום העצמאות תשע"ג, מופיעים באתר מאמרים על השמחה ביום העצמאות, ועל הקשר בין יום העצמאות לבין חיוב תרומות ומעשרות. לאחרונה ביקר נשיא ארה"ב, ברק אובמה, בישראל. באתר אפשר למצוא דיונים בנוגע לביקורו, לדוגמה,

הואיל ונשתנה המצב, ממילא תוקפו של 'היתר המכירה' אינו פשוט כבעבר. מכירת הקרקע לגוי הוא פיתרון שמפקיע את קיום המצווה, אבל בשנים שאי אפשר היה לקיים את השמיטה בלי לסכן את קיומו של היישוב, הסכימו גדולי הדורות להיתר. אבל כשיש דרך אחרת, ברור שיש להעדיפה. מתוך מגמה שלא להזדקק ל'היתר המכירה', הוקם 'אוצר הארץ'. נביא כאן מדברי הרב יואל פרידמן ב'אמונת עתך'⁶²:

'אוצר הארץ' הוקם בערב השמיטה תשס"א, על ידי חברי מכון התורה והארץ שבכפר דרום, בהכוונת רבותינו הגאון הגר"א שפירא שליט"א, הראשון לציון, הגר"מ אליהו שליט"א, והגר"י אריאל שליט"א. המטרה המרכזית של המפעל היא לדאוג לאספקת פירות וירקות המותרים בשביעית, בלא הזדקקות לתוצרת נוכרית. מתוך רצון לחזק את החקלאות היהודית, נעשה סדר עדיפויות לאספקת תוצרת, בהדרכת מכון התורה והארץ. התכנית קרמה עור וגידים בעזרת חברת 'תנובה'. מחלקת הירקות והפירות בראשות מר יצחק נס הי"ו, נתנה את הכתף המעשית, ורבנות תנובה, בראשות הרב זאב ויטמן שליט"א, נתנה את הסיוע ההשגחתי.

פעילות 'אוצר בית הדין' היישום של רעיון 'אוצר בית דין' לא היה פשוט, ובתור חלק מן הלמידה של הנושא, כותב ב'אמונת עתך' הרה"ג הרב יעקב אריאל, סיכום והפקת לקחים משנת השמיטה⁶³: תקלות לא מעטות נגרמו, הן לחקלאים והן לאוצר בית הדין. היו חקלאים שכמות יבולם לא הצדיקה את שינוע תוצרתם בעצמם. מאידך, היו מקרים שבהם תנובה לא הצליחה לחלק את התוצרת, בהעדר צרכנים שומרי שמיטה, ונאלצה להעביר חלק מהתוצרת לרשתות השיווק הרגילות

הבעיות היו לא רק בשיווק הפירות, אלא גם בגידולם⁶⁴: היו גם בעיות בגידול, כגון שימוש בשמן חורפי או חיגור, שייעודם הקדמת היבול. בית הדין נטה להחמיר, בגלל שאין כאן 'אוקמי' אלא 'חשש לאברוי'. כמו כן התעוררו שאלות רבות באשר לדילולים שמטרתם הבטחת פרי גדול, וכן לריסוסים שמטרתם האחדת ההבשלה. כל אלו נראו יותר כ'לאברוי' מאשר 'לאוקמי' לסיכום כותב הרב יעקב אריאל⁶⁵:

בסך הכול ניתן לומר שהניסיון של אוצר בית דין עלה יפה ברובו. ואולם כדי להצליח בו יותר, יש לעשות בעתיד חריש עמוק יותר, בהכנת הציבור הרחב לחשיבותה של דרך זו, שהיא לענ"ד, דרך המלך של שמירת השמיטה כהלכתה.

סדרי עדיפויות בקניית פירות וירקות בשמיטה במאמר נוסף ב'אמונת עתך'⁶⁶, דן הרב עזריאל אריאל בכל האפשרויות שיש בשוק, ושואל מהו סדר העדיפות בקניית פירות וירקות בשמיטה:

62	אמונת עתך 42, עמ' 39.
63	שמיטה תשס"א, אמונת עתך 45, עמ' 14.
64	שם.
65	שם.
66	אמונת עתך 39, עמ' 11; התורה והארץ ח"ו, עמ' 456.

דניס הובלות בע"מ
הובלות בקירור לכל חלקי הארץ

מכון התורה והארץ

המשיכו לעשות חיל ולהאדיר את תורת ארץ ישראל

מאחלים:

"דניס הובלות" בע"מ
הובלות בקירור לכל חלקי הארץ

מעגלים 34 ד.נ. הנגב
050-8288557, 08-9931902
yoelhanya5@gmail.com
denish1964@gmail.com

למכון התורה והארץ

עלו והצליחו בכל מעשה ידיכם
ברכות לרגל הגיעכם לגיליון ה-100.

"צימרים בנחת"

מתחם נופש לציבור הדתי
סוויטות משפחתיות, זוגיות
ואירועים משפחתיים

מושב נחם (ע"י בית שמש)
אבירם צברי- 052-6071345

שאלת 'מה נאכל בשנה השביעית' מלווה את עם ישראל - בהיותו יושב בארצו - מאז כניסתו לארץ ועד ימינו אלה. אלא שבעוד שבימי קדם התמקדה שאלה זו בעצם השגת המזון, שהיה חסר בשנת השמיטה, הרי שהיום השאלה היא אחרת: מה לבחור מבין שפע האפשרויות שהשווקים והחנויות מלאים מהן? האם להעדיף תוצרת המיובאת מחו"ל? האם להעדיף תוצרת שגדלה בארץ על ידי גויים? האם להעדיף גידולים מאוצר בית-דין? מהיתר המכירה? מצע מנותק? ובתוך כל אלה, איך להתייחס למצבי ביניים שונים, כמו: גידולים בחממות (בקרע), גידולים באזורים שונים של הארץ, ועוד?

בהמשך המאמר מציע הרב יעקב אריאל את סדר העדיפויות הנכון.

אפשרויות השונות של יחסי החקלאי ובית הדין, באוצר בית דין

במאמר נוסף ב'אמונת עתק'⁶⁷ נידונו האפשרויות השונות של יחסי של בית הדין ב'אוצר בית דין' והחקלאים:

אפשרות ראשונה היא שבית הדין מסכם עם החקלאים שהוא ישלם, רק אם הוא יצליח לפדות מהצרכנים לפחות את התמורה הנ"ל. כאן כבר טמונה בעיה. חקלאי שיועד שפרנסתו תלויה בכך שיהיה פרי, ויהיה פרי שיכול לקבל מחיר סביר בשוק, יש חשש שהוא ישמור על שדהו, וההפקרה תהיה מהשפה ולחוץ, שהוא ישתדל בעבודות השונות, ואולי מעבר למה שמותר. סיכום כזה כבר מחבר מחדש את החקלאי אל שדהו, כבכל שנה.

אפשרות שנייה היא שבית הדין מתחייב לחקלאים על סכום נמוך, כדי לא להסתכן. במצב היום, מול סיכום כזה, עדיף לחקלאים לא לעבוד כלל, כי כך לא רק שהם לא יתפרנסו, אלא יפסידו.

אפשרות שלישית היא שבית הדין מתחייב לשלם בכל מקרה, ואולם הוא קובע את תשלום ההוצאות לפי כמות הפרי ואיכותו שתהיה במשך השנה. כאן, אמנם סביר יותר שבית הדין יצליח לשלם, אולם כאן הבעיה מחריפה, החקלאי יעשה הכול, כולל מנהג בעלות בשדה ועשיית מלאכות אסורות, כדי שבשדהו יהיה פרי רב ובאיכות טובה, שאם לא כן, שוב הוא יאבד את פרנסתו.

אפשר כמובן לחבר בין האפשרויות, לסכם על סכום קטן יחסית, ואת השאר להשלים לפי כמות היבול ואיכותו, ואולם אין בכך כלל כדי למנוע את הבעיות שנמנו לעיל.

הדרך השלישית גם כן איננה מבטיחה לבית הדין את האפשרות לעמוד בתשלום, הרי הוא חייב לפחות לקבוע את מחיר הפרי לפני שנת השמיטה, [אם לא כן מה כבר נשאר כדי שלא תהיה סחורה בפירות שביעית?], והמחיר כידוע מתעתע, עולה ויורד. אם ירד, בממוצע של שקל לקילו, הרי שעל כל אלף טון פרי, בית הדין יפסיד מיליון שקלים! וכשהוא מפסיד, פירושו של דבר שהחקלאי מפסיד. אמנם בית הדין יכול גם להרוויח, אולם כשהוא מסכם עם חקלאים, הרי הוא צריך יכולת אמיתית להתחייב על הסכמיו.

סקרנו כאן בקיצור נמרץ מהדיונים והשאלות שהועלו על שולחן המכון בנוגע ל'אוצר בית דין', ובאו לידי ביטוי בגיליונות 'אמונת עתק' השונים.

'אמונת עתך' - חידוש פני הרבעון

בשנתיים האחרונות עבר כתב העת 'אמונת עתך' חידוש מרענן. מכון התורה והארץ פנה למכונים שונים, המשלבים אף הם מחקר ויישום של ההלכה בתחומים שונים בארץ ישראל, והזמינם להשתתף בכתב העת. מטרת היוזמה היא ליצור שיתוף פעולה פורה של המכונים השונים, ולהביא לציבור הרחב מאמרים עדכניים, העוסקים בבירור של עניינים העומדים על הפרק, בהחלת ההלכה על תחומי החיים המודרניים השונים.

לשמחתנו, התקבלה יוזמה זו בחפץ רב מצד המכונים, וכיום 'אמונת עתך' הוא כתב עת המרכז מאמרים בנושאים מגוונים, תשובות קצרות ומידע יישומי ממכונים שונים, בתחומים רחבים מאוד: מצוות התלויות בארץ וחקלאות, פוריות, משפט עברי, כשרות, טכנולוגיה וכלכלה.

בשורות הבאות נתאר מעט את המכונים שנוספו אלינו, ונסקור 'על קצה המזלג' את פעילותם, דרך מאמרים שפורסמו ב'אמונת עתך'.

מכון כתר

מכון כתר
לכלכלה על פי התורה

מכון כתר שם לו למטרה לחבר את חיי המסחר והכלכלה המודרניים עם אוצרות הרוח שבעולמה של ההלכה היהודית.

נושא ההלוואה הוא נושא עתיק יומין, אבל הוא אינו רק ישן נושן אלא גם לא יתבטל לעתיד לבוא, 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ'. בדורות עברו נושא זה העסיק את הפוסקים,

וכל שכן שהוא מעסיק את פוסקי דורנו, דור שבו כל הכלכלה העולמית מושתתת על ההלוואה בריבית.

פיתרון מסוים לנושא של הלוואה בריבית כבר נמצא לפני מאות שנים, והוא 'היתר העסקא'. משמעותו של ההיתר היא שבמקום שיהיו שני צדדים: מלווה ולווה, הופכים המלווה והלווה לשותפים להפסד ולרווח כאחד. חציו של הכסף הוא פיקדון, וחציו השני מיועד לעשיית עסקאות⁶⁸.

מכון כתר ניסה להחתים כמה שיותר חברות פיננסיות במשק על מסמך 'היתר העסקא', כדי להציל אנשים רבים מאיסור ריבית, אך נתקל בהתנגדות לכך מצד חברות פיננסיות רבות. סיבת ההתנגדות הייתה אי רצון לחתום על מסמך שתוכנו אינו מובן לגמרי לבעלי החברה. מכון כתר מצא לכך פיתרון.

נביא מדברי הרב אורי סדן, ב'אמונת עתך'⁶⁹:

התנגדות זו גרמה למכון כתר 'להרים את הכפפה' לקחת את השטר שנוסח לראשונה לפני כשלוש מאות שנה בפולין בסגנון הלכתי, ולנסח אותו מחדש בסגנון משפטי שאותו יוכלו להבין גם אנשים שאין להם רקע תורני.

זוהי דוגמא יפה ומעניינת של חתירה ליישום ההלכה בכלכלה בת ימינו.

68 ראה בארכיון במאמרו של הרב אורי סדן דלקמן.

69 אמונת עתך 98, עמ' 89.

מכון כושרות

מכון כושרות, כשמו כך עניינו - כשרות המזון. ייחודו של ארגון כושרות אינו רק בכך שהוא חוקר, לומד ומלמד את סוגיות ההלכתיות העוסקות בענייני כשרות, אלא בכך שהוא בוחן את המציאות העכשווית לפיהם.

כבר לפני כמאה שנה, עם התפתחות תעשיית המזון, עלתה על שולחן של גדולי ישראל שאלת כשרות הג'לטין. נכתבו על כך תשובות רבות, ונשאו ונתנו בדבר פוסקים שונים. הג'לטין היה עשוי מעצמות של בעלי חיים טמאים, אך עבר תהליך ששינה את פניו וצורתו, מסיבה זו ומסיבות אחרות, התירוהו כמה מגדולי הדורות.

ארגון כושרות פרסם ב'אמונת עתך'⁷⁰ תשובה בנושא הג'לטין. בתשובה נכתב שגם אם כי הג'לטין מיוצר מעצמות של בהמות לא כשרות, מכל מקום ניתן עליו הכשר, ושתי סיבות לדבר: הסיבה ראשונה היא, מפני שהג'לטין עשוי מעצמות יבשות שאין בהם לחלוחית, ולכן אינן אסורות. הסיבה השנייה היא, שבתהליך העיבוד מערבים חומרים חריפים, שגורמים לג'לטין להיות בלתי ראוי למאכל אדם. אולם אם בעבר ייצרו ג'לטין מעצמות יבשות, כיום מייצרים אותו משומן טרי של בהמות טמאות, ומכיוון שהמציאות כיום השתנתה, צריך גם הדין להשתנות. רבני כושרות מעוררים על כך:

בגלל שינויים אלה ואחרים, כיום כמעט שאין פוסקים המתירים שימוש בג'לטין המופק מטרפות ונבלות, הואיל והבסיס להיתר שהיה בעבר אינו מתקיים עוד. עדיין יש גופי כשרות המעתיקים את הפסקים דאז למציאות של ימינו. אך כאמור פסקים אלו התבססו על מציאות שונה, והעקרונות שהם נסמכו עליהם אינם שייכים היום.

אולם, הרה"ג הרב יעקב אריאל הגיב על הדברים הללו ב'אמונת עתך'⁷¹. בתגובתו הוא מציין שאם כי סניף אחד להקל שהיה שייך בעבר אינו שייך כיום, כשמייצרים את הג'לטין משומן טרי, מכל מקום הרי יש עוד סניף נוסף להקל 'והוא היות הג'לטין מעובד עד כדי כך שאינו ראוי לאכילת כלב'.

ולכן מסכם הרב אריאל בתגובתו: 'לכתחילה ראוי להדר, אך אי אפשר לומר הג'לטין אינו כשר'. בכך לא תמה ההתדיינות בנושא, בגיליון הבא⁷² כתב הרב אליקים לבנון שליט"א, שמשנתו לא זזה ממקומה, ודעתו היא שכיום בתהליך הייצור, לא נפסל הג'לטין מאכילת כלב⁷³. לפנינו דוגמא יפה ליישום של הכשרות במציאות בת ימינו.

70 אמונת עתך 97 עמ' 41.

71 אמונת עתך 98, עמ' 143.

72 אמונת עתך 99, עמ' 152.

73 לא נכניס את ראשו בין ההרים, אבל נראה שהמחלוקת כאן היא מה ההגדרה של 'ראוי לאכילת כלב'. שמעתי ממו"ר הגאון הרב אביגדור נבנצל שליט"א, שאמר בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שסבון טעון הכשר לפסח. על הטענה שהושמעה, שסבון אינו ראוי לאכילת כלב, ענה הרב נבנצל שכלב רעב יאכל גם סבון, וכלב שמתפנק במזון מיוחד לכלבים - לא יאכל. אבל ההגדרה של 'ראוי לאכילת כלב' היא כלב רעב. איני רוצה להיכנס כאן לסוגיית הכשר סבון לפסח, רק להעיר שייתכן שהמחלוקת כאן נסבה על אותו נושא.

מכון משפט לעם

מכון 'משפט לעם' עוסק בהטמעת ערכו של המשפט העברי בחיי העם. ישנם מקומות טיול נידחים רבים בארץ, שבימים שבשגרה אין רגל אדם דורכת שם, אבל בימי חופש הם הומים אדם. בחלק מן המקומות הללו, בסוף מסלולי הטיול נמצא רכב שהוא קיוסק נייד, קיוסק דרכים.

במקומות כאלה מצוי מאוד שבעל הקיוסק מפקיע שערים, ומוכר משקאות וגלידות במחיר יקר ביותר. השאלה המתבקשת היא, האם מותר למכור במחיר יקר כל כך, או שיש בזה משום הפקעת השער.

הרב שלמה בן יאיר פרסם מאמר בנושא ב'אמונת עתיר'⁷⁴, והוא דן בכך מכמה צדדים:

א. מצד האיסור להשתכר יותר משתות. הרב בן יאיר מוכיח על פי דברי הגמרא⁷⁵ שאיסור זה קיים רק בדברים שהם 'חיי נפש', ואילו בקיוסק דרכים נמכרים בדרך כלל דברים שאינם 'חיי נפש'.

ב. מצד איסור אונאה שעלול להיות במכירה מעבר לשער הקבוע. הרב בן יאיר כותב שהאיסור של הפקעת השער הוא דווקא בדברים שיש להם שער קבוע, הוא מקשה ומתרץ בדברי ה'בית יוסף', ומסקנתו היא שמעיקר הדין מותר לבעל קיוסק דרכים למכור בכל מחיר שירצה, ואולם אדם ירא שמיים יזהר מלמכור במחיר מופקע.

זוהי דוגמא מעניינת ליישום הלכות אונאה במציאות ימינו⁷⁶.

מכון פועה

מכון פועה
פוריות ופיואה עליפי ההלכה

מכון פועה עוסק בעיקר בנושאים הקשורים לפוריות והלכה.

בתהליך יצירת העובר אנו מבדילים בין קודם ארבעים יום ליצירת העובר, לאחר ארבעים יום ליצירתו. במאמר מקיף ורחב ב'אמונת עתיר'⁷⁷, פורש הרב אריה כץ את המשמעויות הרבות שיש להבחנה זו לגבי עניינים שונים בהלכה: לעניין טומאת יולדת, לעניין פדיון הבן, לעניין

74 אמונת עתיר 99, עמ' 134.

75 ב"ב צא ע"א.

76 אבל יש להעיר על דבריו מדברי השו"ע (חו"מ סי' רל"א סע' כ'): 'חייבים בית דין להעמיד ממונים על השערים שלא יריוח כל אחד כל מה שירצה שאין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש... אלא שתות. במה דברים אמורים במוכר סחורתו ביחד בלי טורח אבל חנוני המוכר סחורתו מעט מעט שמין לו טרחו וכל יציאותיו ומותר עליהם ירויח שתות'. אם כן צריך לשום לבעל קיוסק הדרכים צריך את כל הוצאותיו, כולל הוצאות דלק וביטול זמן הנסיעה וכו', ואז יהיה מותר לו להרויח שתות.

77 אמונת עתיר 98, עמ' 77 ואילך.

לידידנו היקרים, צוות
רבני ועובדי המכון

יהי נועם ה'
עליכם
עלו והצליחו
בכל
מעשיכם!

דפוס דקל-התעשייה 206,
ת.ד. 931, א.ת. הצפוני
אשקלון, מתחם אלדן.

טל' 08-6759303/4/5
פקס- 086759307

M.A אריה אשדת
טיפול זוגי והדרכת הורים
שימוש בכלים מקצועיים
בהתאמה לרוח היהדות
קליניקות בירושלים,
בבאר שבע ובחבל אשכול.
054-4533450

לצוות רבני

ועובדי

מכון התורה

והארץ

שאו

ברכה

ליום חגכם

עלו והצליחו

יצחק אברהם
מנבטים

מכון משפטי ארץ

מכון משפטי ארץ עוסק בהגשמת המשפט העברי בחיי המעשה של הכלל והפרט. בחוזי המכר והשכירות לדירות המצויים כיום במשק יש בעיות הלכתיות רבות. ברוב חוזי השכירות נכתב שאם השוכר לא ישלם את הכסף בזמן, יתווסף לו עוד כסף עבור כל יום באיחור, 'ריבית פיגורים'. דבר זה נכתב כדי להבטיח את התשלום במועד, ולא להשאיר אותו תלוי ברצונו הטוב של השוכר. 'ריבית פיגורים' אינו דבר פשוט מבחינה הלכתית. הרב עדו רכניץ במאמרו ב'אמונת עתך'⁷⁹, מציע פתרון שמצד אחד יבטיח שהשוכר ישלם את הכסף בזמן, ומצד שני יפתור את הבעיה של איסור הריבית. הפתרון מושתת על כך שמותנה בחוזה שאם השוכר לא יעמוד בתשלום שכר הדירה החודשי, התשלום מכאן ולהבא יעמוד על סכום גבוה יותר⁸⁰.

שאלה נוספת שבדרך כלל אינה נידונה בחוזי השכירות היא מה דין המזוזות, האם חייב המשכיר לשלם לשוכר על המזוזות שהשאיר בביתו. בדרך כלל ההלכה אינה מתערבת במערכת היחסים בין המשכיר לשוכר, ומבחינת ההלכה יש לאפשר חוזים שונים, מוטים לטובת המשכיר או לטובת השוכר, ככל מה שיסכימו עליו המשכיר והשוכר. אבל ההלכה דורשת שההסכם בין המשכיר לשוכר יעמוד באמות מידה הלכתיות כגון זהירות מריבית וכדומה.

סיכום

בסקירה זו הראינו כיצד כתב העת 'אמונת עתך' היה והינו שופר נאמן לקולו של מכון התורה והארץ, ובו באו לידי ביטוי הסוגיות והדיונים בכל הנושאי התורה והארץ, במובנם הרחב. לאחרונה זכינו ש'אמונת עתך' יביא גם את קולותיהם של מכונים נוספים העוסקים בהגשמת ההלכה בתחומי החיים השונים, ובכך השתבח כתב העת והשתכלל. בוודאי לא נוכל לומר שמיצינו בסקירה זו את מה שכתוב ב'אמונת עתך', שכן ישנם נושאים רבים שכלל לא סקרנו. אם הצלחנו להטעימכם מעט מהרבה, והיה זה שכרנו. נראה שעל כגון זה נוכל לומר כדברי הכוהן הגדול אחר שקורא בספר התורה ביום הכיפורים⁸¹: 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן'.

אנו תפילה שנוכל להמשיך להוציא את 'אמונת עתך' לאורך ימים ושנים, מתוך נחת ושלווה. נסיים בברכה לנו ולכל עם ישראל: יהי רצון שתתקיים בנו תפילתו של הכוהן הגדול בבית קדשי הקדשים 'דלא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה', וכדברי הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה', במהרה בימינו.

79 אמונת עתך 97, עמ' 105.
80 ראה שם בהרחבה את הסברו המלא לעניין.
81 משנה יומא פ"ז מ"א.

טומאת מת ולעניין זיכוי ממון לעובר. השאלה היא ממתי אנו מחשבים את ארבעים הימים. בדבר הזה נחלקו הפוסקים: יש אומרים שמחשבים את הימים שעברו מהווסת האחרונה, ויש אומרים שהמפלת, תמיד היא בספק אולי הפילה בן קיימא, אלא אם כן אנו יודעים בבירור שפרש בעלה ממנה. מה הדין בימינו שאפשר לחשב את גיל העובר באמצעות מכשיר האולטרסאונד, האם נוכל לסמוך עליו, ולומר שאם לפיו גיל העובר היה פחות מארבעים יום, הוא אינו נפל? הרב אריה כץ כותב בעניין זה, שאם כי אי אפשר לסמוך לגמרי על האולטרסאונד, בכל זאת יש גבול לטעות שמכשיר זה יכול לטעות. לכן במקרים מסוימים, אפשר לסמוך על האולטרסאונד, ולהחליט שהולד אינו בן קיימא; ולא לטמא את האישה בטומאת יולדת. זוהי אפוא החלטת של הלכות נידה על מציאות זמננו, עם המכשור המתקדם שבה.

מכון צומת

מכון צומת עוסק במציאת פתרונות הלכתיים-טכניים, לבעיות שונות המתעוררות בשימוש בטכנולוגיה לפי ההלכה. כידוע, אסור להשתמש בשבת במים שחוממו בדוד חשמלי. אבל מה יעשו אנשים חולים, האם נחייב אותם לרחוץ עצמם במים קרים גם בימי החורף הקרים? עד עתה לא היה פתרון לבעיה זו. אמנם בשביל רוב החולים זוהי בעיה קלה אבל בשביל חלקם זוהי בעיה קשה.

מכון צומת מצא פתרון לבעיה זו. החידוש שבפתרון אינו בעצם ההלכה, אלא דווקא ביכולת להגשים את ההלכה במציאות. בשבת יש איסור לחמם מים עד חום של 'יד סולדת', לא פחות מארבעים וחמש מעלות. אם יכוונו תרמוסטט על הדוד, שברגע שהוא מגיע לפני חום זה, הדוד יפסיק לחמם את המים, נוכל לקבל בשבת מים חמים שאינם אסורים בשימוש. ישנן עוד בעיות בעניין זה, וכולן נידונו בהרחבה וביסודיות, הן מבחינה הלכתית והן מבחינה טכנית - מעשית, ב'אמונת עתך'⁷⁸. הדגש של מכון צומת הוא על הפתרון המעשי. אם נאמר לאדם שיעלה על גג ביתו בערב שבת, ויתקין בדוד השמש את 'מצב שבת', אז לא הועלנו כלום בפתרונו, שכן זה לא מעשי, וכרוך בטורח רב. אבל הרב רוזן נותן את דעתו על כך, ומציע פתרון הלכתי-טכני, שביצעו הוא קל ופשוט.

ניתן לקרוא עליו בהרחבה ב'אמונת עתך', שם.

78 אמונת עתך 95, עמ' 61.

פלורליזם או אמונה?
דמוקרטיה או מדינה יהודית?
אקדמיה או בית מדרש?

הלכה ביתאמינו

ספרו של הרב יעקב אריאל

התמודדות הלכתית עם אתגרי החיים המודרניים
עכשיו בהוצאה חדשה ובמחיר מיוחד!

**בספרו מתמודד הרב יעקב אריאל עם סוגיות הלכתיות
הנוצרות במפגש בין הקדמה הטכנולוגית והחברתית לתורה
שניתנה בסיני לפני יותר מ-3000 שנה.**

פלורליזם ואמונה, מעמד האישה בחיים הציבוריים, שביתה כהלכה, תפקידה של
התקשורת, יהדות ואקולוגיה, הדמוקרטיה הישראלית, גיור כהלכה בימינו, חינוך
ואקדמיזציה, שבת בעידן המודרני. סוגיות אלו ועוד, מתבררות לעומק ולרוחב
על פי המסורת היהודית העוברת מדור לדור, ומתוכן משתקפת המהות היהודית-
ישראלית המתחדשת בדורנו.

הרה"ג יעקב אריאל שליט"א הוא רב העיר רמת גן ונשיא מכון התורה והארץ.

**הלכה בימינו - עכשיו בהוצאה חדשה
של מכון התורה והארץ ובמחיר מיוחד!**

לפרטים והזמנות: 08-6847325